

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเล่านิทานประกอบการวาดภาพ

- 1.1 ความหมายของนิทาน
- 1.2 ความหมายของการเล่านิทาน
- 1.3 ความสำคัญและประโยชน์ของนิทาน
- 1.4 รูปแบบการเล่านิทาน
- 1.5 ประเภทของนิทาน
- 1.6 จุดประสงค์ของการเล่านิทาน

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์

- 2.1 ความหมายของความคิดสร้างสรรค์
- 2.2 ความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์
- 2.3 ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์
- 2.4 พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์
- 2.5 องค์ประกอบที่สำคัญของความคิดสร้างสรรค์
- 2.6 กระบวนการของความคิดสร้างสรรค์
- 2.7 ลักษณะของเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

- 3.1 ความหมายและความสำคัญของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง
- 3.2 รูปแบบของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง
- 3.3 บทบาทและหน้าที่ของผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กปฐมวัย

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเล่านิทานประกอบการวาดภาพ

1.1 ความหมายของนิทาน

มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของนิทานไว้ดังนี้

เกริก ยุ้นพันธ์ (2539, น. 8) กล่าวว่า นิทานหมายถึง เรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณเป็นการผูกเรื่องขึ้น เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนานตลอดจนแทรกแนวคิดเพื่อให้เด็กนำไปเป็นแนวทางการดำรงชีวิต

จันทร์เพ็ญ สุภาพล (2535, น. 26) กล่าวว่า นิทานหมายถึง เรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาโดยความจริงหรือจินตนาการ มีวัตถุประสงค์ให้เกิดความสนุกสนานและแฝงความคิดสอนใจเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากเนื้อเรื่องนิทาน

พจมาน เทียนมนัส (2539, น. 19) กล่าวว่า นิทานหมายถึง เรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาตั้งแต่ช้านาน อิงความจริงหรือจินตนาการ วัตถุประสงค์ ทำให้เกิดความสนุกสนานและคติเตือนใจหรือความรู้จากเนื้อหาของนิทาน

สุภาวดี โยพิมล (2533, น. 24) ได้ให้ความหมายของนิทานไว้ว่าหมายถึง เรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาหรือมีผู้แต่งขึ้น เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลินและสอดแทรกความคิด คุณธรรมอันดีงามเข้าสู่จิตใจเด็กและเป็นแนวทางปฏิบัติตนที่ถูกที่ควรในการดำรงชีวิตในสังคม

ไพพรรณ อินทนิล (2534, น. 14) ได้ให้ความหมายของนิทานไว้ว่า นิทานหมายถึง เรื่องที่สามารถเล่าได้ มีพล็อตเรื่อง มีจินตนาการ มีการเคลื่อนไหว มีสีสัน

ทัศนีย์ อินทรบำรุง (2539, น. 14) กล่าวว่า นิทานหมายถึง เรื่องที่เล่าต่อๆ กันมาหรือแต่งขึ้นโดยมีจุดประสงค์เพื่ออบรมสั่งสอน และเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน

ความหมายข้างต้น สรุปได้ว่านิทานหมายถึง เรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมารุ่นสู่รุ่น หรือเรื่องที่ตั้งขึ้นมาจากเรื่องจริง ตำนาน หรือจินตนาการของผู้แต่ง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน สนุกสนาน สอดแทรกคติสอนใจ ความรู้ต่างๆ เข้าในนิทานอีกด้วย

1.2 ความหมายของการเล่านิทาน

ลัดดา สีสะมณี (2527, น. 248 อ้างจาก stewart, 1995, pp. 145-151) ได้ให้ความหมายของการเล่านิทานไว้ว่า การเล่านิทานหมายถึง วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการที่นำมาเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ อารมณ์ ความรู้สึก ความสนใจ ประสบการณ์ ทัศนคติและค่านิยมที่เหมาะสมสำหรับเด็ก มาใช้ในการเล่านิทานนอกจากนี้ยังครอบคลุมถึงวัสดุอุปกรณ์และวิธีการที่ครูควรส่งเสริมให้เด็กเล็กๆ ใช้เพื่อเล่านิทานให้เพื่อนชมและฟังบ้างเนื่องด้วยเด็กมีจินตนาการและมีภาพสูงมากอยู่แล้ว เด็กสามารถช่วยกันเล่านิทานโดยแต่งเรื่องนิทานใหม่ๆ แปลกๆ ขึ้นเองซึ่งการเล่านิทานโดยให้เด็กเป็นผู้เล่านั้น สามารถทำได้หลายรูปแบบ คือ

1. การเล่านิทานโดยให้เด็กเป็นผู้เล่าโดยตนเอง
2. การเล่านิทานจากหนังสือภาพ
3. การเล่านิทานต่อจากเรื่องที่ไม่จบสมบูรณ์
4. การเล่าขยายเรื่องราวที่ได้ฟัง

พัชรี ไชยะสนิท (2535, น. 80) ได้กล่าวว่า การเล่านิทานหมายถึง การเล่าเรื่องให้เด็กฟังหรือ การสนทนาโต้ตอบ อภิปรายซักถาม แสดงข้อคิดเห็น และการแสดงประกอบเรื่องราวหรือ ประสบการณ์รอบตัว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดหมายของการเล่า

ลัดดา เหมทานนท์ (2543, น. 105) กล่าวว่า การเล่านิทาน เป็นประสบการณ์ทางการศึกษา หลากรูปแบบ โดยมีความสุข สนุกสนาน เป็นองค์ประกอบสำคัญประสบการณ์ที่เด็กจะได้รับจากการ ฟังนิทานได้แก่

- ก) เกิดการเร้าทางสื่อภาษา
- ข) เกิดการเร้าทางสำเนียง
- ค) เกิดการเร้าทางจักขุ
- ง) เกิดการรับรู้เกี่ยวกับสังคม

ข้อความข้างต้น สรุปการเล่านิทานได้ว่า การเล่านิทานเป็นการถ่ายทอดเรื่องราวที่แต่งขึ้น หรือเรื่องที่เล่าต่อๆ กันมาใช้น้ำเสียง ท่าทางประกอบ ใช้สื่อประกอบ การเล่า สอดแทรกความคิด คติ สอนใจ

1.3 ความสำคัญและประโยชน์ของนิทาน

ฉวีวรรณ กินาวงศ์ (2526, น. 125-126) กล่าวว่า การเล่านิทานนั้น มีความสำคัญและมี ประโยชน์ต่อเด็กปฐมวัย เป็นอย่างมากโดยเฉพาะเด็กในระดับก่อนประถมศึกษา การที่ผู้ใหญ่และ ครู ได้ใกล้ชิดกับเด็กโดยการเล่านิทานให้เด็กฟังจะเป็นเครื่องมือช่วยให้เด็กเข้าใจดีขึ้น ซึ่งการเล่านิทานมี ประโยชน์และความสำคัญ ดังนี้

1. ช่วยชดเชยและเสริมสร้างพัฒนาการทางภาษา ความคิด และจินตนาการ
2. ฝึกให้เด็กเป็นนักฟังที่ดี เก็บความเรื่องที่ฟังได้ตามสมถะ
3. สร้างความเพลิดเพลินให้แก่เด็ก
4. ช่วยปลูกฝังความรู้สึกชอบนิทาน และความรู้สึกชอบในหนังสือก่อนที่จะอ่านได้อย่างเข้าใจ
5. ปลูกฝังให้เด็กเป็นคนใจกว้าง ยอมรับความจริงในชีวิตประจำวัน
6. ช่วยให้ครูและผู้ใหญ่ได้ทราบถึงความรู้สึกนึกคิดของเด็ก จากการสนทนาขณะฟังนิทาน

อภิรติ สีนวล (2547) กล่าวว่า เด็กปฐมวัยมีอายุ 3 - 6 ปี เป็นวัยแห่งการเพื่อฝัน สามารถ สร้างจินตนาการมากมายแต่ความจำกัดทางการรับรู้ที่ขาดประสบการณ์ต่างๆ ฉะนั้นเด็กวัยนี้ เหมาะสมที่อาจจะเสริมเพิ่มพูนประสบการณ์ด้านความคิดสร้างสรรค์โดยการเล่านิทานเพื่อช่วยให้เด็ก ปรับตัวและเตรียมที่จะรับสถานการณ์ในชีวิตประจำวันได้

สรราชย์ ศรีสุข (2530, น. 26) กล่าวว่า การเล่านิทานเป็นเครื่องมือที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ ผู้เรียนรู้เป็นอย่างดี เราสามารถเอาวิธีการเล่านิทานมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียนได้หลายๆ ประการ นิทานมีความสำคัญและประโยชน์ ดังนี้

1. เป็นการลดความตึงเครียดที่ขจัดความเบื่อหน่ายของนักเรียนในขณะที่เรียน
2. เป็นการเข้าสู่บทเรียน หรือเตรียมความพร้อมเด็ก
3. เป็นการเปลี่ยนเจตคติหรือความเชื่อผิดๆ บางประการ
4. ใช้สอนจริยธรรมแก่เด็ก เช่น ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู เป็นต้น
5. ใช้สอนวิชาเรียงความเช่น ให้นักเรียนเขียนเรื่องที่ตนเองชอบ เป็นต้น

6. ใช้สอนหรือฝึกทักษะทางภาษา เช่นการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน
7. เป็นการฝึกทักษะด้านการอ่าน เช่น ช่วยให้เด็กรักการอ่าน เป็นต้น
8. ฝึกให้เด็กมีความกล้าแสดงออก เช่น การแสดงท่าทางประกอบเรื่องราวที่กำหนดให้
9. เป็นการสร้างความสนิทสนมและความเข้าใจในตัวครูให้เกิดขึ้นกับเด็ก
10. ช่วยพัฒนาในด้านความคิดสร้างสรรค์ในรูปแบบต่างๆ ให้กับเด็ก

นิตยา คชภักดี (2530, น. 29) กล่าวว่า กิจกรรมการเล่นิทานจะมีความสำคัญต่อพฤติกรรมตามวัยของเด็กในวัยนี้เป็นอย่างมาก เพราะจะเป็นการรวมกลุ่มฟังนิทานซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ทางสังคมเช่นเรียนรู้มารยาทในการฟัง การปรับตัวเข้ากับกลุ่มเพื่อน ลดการยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง นอกจากนี้ตัวแบบและเนื้อหาสาระนิทานจะเป็นตัวชี้แนะพฤติกรรมนั้นเพื่อทดสอบว่าเป็นที่ยอมรับของสังคมหรือไม่ เพื่อให้สังคมยอมรับตนเองมากขึ้น

เกริก ยุ้นพันธ์ (2539, น. 55-56) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเล่นิทานดังนี้

1. เด็กๆ หรือผู้ฟังจะเกิดรู้สึกอบอุ่นหรือใกล้ชิดเป็นกันเองกับผู้เล่า
2. เด็กๆ หรือผู้ฟังจะเกิดความรู้สึกร่วมในขณะฟัง ทำให้เขาเกิดความเพลิดเพลิน ผ่อนคลายและสดชื่นแจ่มใส
3. เด็กๆ หรือผู้ฟังจะมีสมาธิหรือความตั้งใจที่มีระยะนานขึ้นหรือยาวขึ้น โดยเฉพาะผู้เล่าที่มีความสามารถในการตรึงให้ผู้ฟังหรือเด็กๆ ใจจดจ่ออยู่กับเรื่องราวที่ผู้เล่า เล่าเรื่องที่มีขนาดยาว
4. เด็กหรือผู้ฟังจะถูกกล่อมเกลียดด้วยนิทานที่มีเนื้อหาส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ทำให้เด็กๆ และผู้ฟังเข้าใจในความดี และความงามยิ่งขึ้น
5. นิทานจะทำให้เด็กๆ หรือผู้ฟังมีความละเอียดอ่อนรู้จักการรับและการให้ มองโลกในแง่ดี
6. นิทานจะทำให้เด็กหรือผู้ฟังสามารถใช้กระบวนการคิดในการพิจารณาแก้ไขปัญหาได้
7. นิทานสามารถสร้างความกล้าให้กับเด็กๆ หรือผู้ฟังโดยการแสดงออกผ่านกระบวนการคิดที่มี ประสิทธิภาพ
8. เด็กๆ และผู้ฟังจะได้ความรู้ที่เป็นประโยชน์และสามารถประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้
9. นิทานช่วยส่งเสริมจินตนาการที่กว้างไกลไร้ขอบเขตให้กับเด็กหรือผู้ฟังได้
10. นิทานสามารถช่วยให้เด็กๆ และผู้ฟังได้รู้จักการใช้ภาษาที่ถูกต้อง

จากข้อความข้างต้น สรุปได้ว่า การเล่นิทาน จะสามารถสร้างเสริมจินตนาการของเด็กได้ในหลายรูปแบบ สามารถขัดเกลาคติใจของเด็กได้ และปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ดั่งามให้เกิดในตัวเด็ก การเล่นิทานอาจจะเป็นการเตรียมความพร้อมให้เด็กก็ย่อมได้

1.4 รูปแบบการเล่นิทาน

เกริก ยุ้นพันธ์ (2539, น. 36-55) ได้กล่าวถึงรูปแบบการเล่นิทานดังนี้

1. การเล่นิทานปากเปล่า เป็นนิทานที่ผู้เล่าต้องเตรียมตัวให้พร้อม ตั้งแต่การเลือกเรื่องให้เหมาะสมและสอดคล้องกับกลุ่มผู้ฟัง นิทานปากเปล่านั้นเป็นนิทานที่ดึงดูดและเร้าความสนใจของผู้ฟังด้วย น้ำเสียง แววดา ลีลาและท่าทางประกอบการเล่าของผู้เล่าที่สง่างามและพอเหมาะพอดี
2. นิทานวาดไปเล่าไป เป็นการเล่นิทานที่ผู้เล่าต้องมีประสบการณ์การเล่นิทานแบบปากเปล่าอยู่มากพอสมควร แต่จะต้องเพิ่มการวาดรูปในขณะที่เล่าเรื่องราว รูปที่วาดขณะเล่าเรื่องนี้ภาพที่

วาดออกมาอาจจะสอดคล้องกับเรื่องที่เล่า หรือบางครั้งเมื่อเล่าจบรูปที่วาดอาจจะไม่สอดคล้องกับเรื่องที่เล่าเลยก็ได้ คือจะได้ภาพใหม่เกิดขึ้น

3. นิทานที่เล่าโดยใช้สื่ออุปกรณ์ประกอบขณะเล่า เป็นนิทานที่ผู้เล่าจะต้องใช้สื่อที่จัดเตรียมหรือหามาเพื่อใช้ประกอบการเล่า เช่น การเล่าโดยใช้หนังสือ นิทานหุ่นนิ้ว นิทานเชิด นิทานเชือก เป็นต้น ขณะการเล่าอาจมีดนตรีประกอบจังหวะเพื่อประกอบการเล่าให้สนุกสนานยิ่งขึ้น

สมใจ บุญอุรุพิภิญโญ (2539, น. 7-10) กล่าวถึงรูปแบบการเล่านิทานไว้ ดังนี้

1. การเล่านิทานปากเปล่า ผู้เล่าจะใช้คำพูดถ่ายทอดเรื่องราวด้วยเสียงธรรมชาติของตนเอง ผู้เล่าบางคนมีความสามารถพิเศษในการทำเสียงเลียนเสียงต่างๆ ช่วยให้นิทานน่าสนใจมากขึ้น

2. การเล่านิทานประกอบการวาดภาพ ในสมัยโบราณมีการเล่านิทานประกอบภาพวาดลงบนพื้นดิน พื้นทราย ฝาผนังของถ้ำ แผ่นหนัง ต่อมาเริ่มวาดลงกระดาษและผ้า

3. การเล่านิทานประกอบภาพ ผู้เล่าจะเตรียมหนังสือนิทานที่มีภาพประกอบสวยๆ ให้ผู้ฟังได้ชมขณะฟังนิทาน หนังสือนิทานบางเล่มอาจจะมีเฉพาะภาพแต่ไม่มีตัวอักษร ผู้เล่าต้องเตรียมเนื้อเรื่องให้สัมพันธ์กับภาพ

4. การเล่านิทานประกอบเส้นเชือก ผู้เล่าจะนำปลายเชือกทั้งสองด้านมาผูกติดกันใช้นิ้วมือทั้ง 10 นิ้วทำเป็นเส้นเชือกรูปต่างๆ หรืออาจใช้เชือกวางเป็นรูปต่างๆ ลงบนกระดาษหรือแผ่นโปร่งใส

5. การเล่านิทานประกอบหุ่นประดิษฐ์ ผู้เล่าจะเตรียมหุ่นให้สัมพันธ์กันเนื้อเรื่อง ขณะเล่าจะนำหุ่นออกมาแสดงประกอบ หุ่นที่ใช้มีลักษณะ เช่น หุ่นมือ หุ่นถุงกระดาษ หุ่นกระบอก หุ่นหนังตะลุง หุ่นผ้า หุ่นถุงเท้า เป็นต้น

6. การเล่านิทานประกอบหุ่นปะ ผู้เล่าต้องเตรียมกระดาษ ผ้าสำลี กระดาษแม่เหล็ก หรือเวทีจำลอง และเตรียมตัวละครที่ทำจากกระดาษข้างหลังติดกระดาษทราย เพื่อติดบนกระดาษผ้าสำลี จะทำให้นิทานสนุกสนานยิ่งขึ้น

7. การเล่านิทานประกอบการพับผ้าเช็ดหน้าหรือการพับกระดาษ ผู้เล่าต้องเตรียมกระดาษเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส หรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขณะเล่านิทานครูจะสาธิตการพับผ้าหรือกระดาษเป็นรูปสัตว์ รูปดอกไม้สิ่งของต่างๆ เด็กจะสนุกสนานและฝึกทักษะการใช้กล้ามเนื้อและสายตาไปด้วย

8. การเล่านิทานประกอบการร้องเพลง ผู้เล่าอาจนำนิทานมาเขียนใหม่ให้เป็นบทเพลงและใส่ทำนองกระตุ้นให้เด็กเกิดความสนใจในเพลง คนไทยสมัยก่อนมักนำเนื้อหาของนิทานมาขับร้อง ทำให้เกิดความไพเราะในการใช้ภาษา เช่น ตำนานดาวลูกไก่

ข้อความข้างต้นสรุปได้ว่า รูปแบบการเล่านิทาน แต่ละแบบจะไม่เหมือนกันมีเทคนิคต่างกัน ในแต่ละรูปแบบ การเล่าก็จะแตกต่างกันไปแล้วแต่ครูและผู้ปกครองจะเลือกใช้

1.5 ประเภทของนิทาน

การแบ่งประเภทของนิทาน มีวิธีการกำหนดที่แตกต่างกันไม่มีเกณฑ์ตายตัว แต่ที่นิยมมากคือ การแบ่งนิทานออกเป็นประเภทตามรูปแบบของนิทาน ดังนี้

เกริก ยूनพันธ์ (2539, น. 20-22) กล่าวถึง การแบ่งประเภทของนิทานตามรูปแบบของนิทาน แบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ 8 ประเภท คือ

1. เทพนิยายหรือเรื่องราวปรัมปรา เป็นนิทานหรือนิยายที่เกินเลยความเป็นจริงของมนุษย์ส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับอภินิหาร ตัวเอกหรือตัวละครเด่นๆ จะมีอภินิหารหรือเวทย์มนต์

ฤทธิ์เดช ฉากหรือสถานที่ในเรื่องมักเป็นสถานที่พิเศษ หรือถูกกำหนดขึ้นมา เช่น สรวงสวรรค์ หรือ เมืองบาดาล มีพระเอกเป็นตัวเจ้าชาย มีนางเอกเป็นตัวเจ้าหญิง มีนางฟ้า เทวา ยักษ์ เป็นต้น

2. นิทานประจำท้องถิ่นหรือนิทานพื้นบ้าน มักเป็นนิทานที่ถูกล่าชาน ทอดต่อกันมาเป็น เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้าน ประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น ภูเขา ทะเล แม่น้ำ เรื่องราวของ วัตถุโบราณที่มาของการสร้าง

3. นิทานคติสอนใจเป็นนิทานที่เรียบเคียงชีวิตเปรียบเทียบกับชีวิตและความเป็นอยู่ร่วมกันใน สังคม ให้บังเกิดผล ในการดำรงชีวิต และมีความเป็นอยู่ให้พิถีพิถันละเอียด รอบคอบ และไม่ประมาท ช่วยเหลือเมตตาต่อผู้อื่น และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

4. นิทานวีรบุรุษ เป็นนิทานที่กล่าวอ้างถึงบุคคล ที่มีความสามารถ อดอาจกล้าหาญ มักเป็น เรื่องที่ถ่ายทอดเรื่องจริงของบุคคลสำคัญๆ ไว้ มักสร้างฉากหรือสถานการณ์ที่น่าตื่นเต้น เกิดความเป็น จริงเพื่อให้เรื่องราวสนุกสนานทำให้เกิดความรู้สึกล้อยตามบุคคลที่เป็นวีรบุรุษนั้น มีความสามารถ และน่าสนใจจริงๆ

5. นิทานอธิบายเหตุ เป็นเรื่องราวของเหตุที่มาของสิ่งหนึ่งสิ่งใด และอธิบายพร้อมตอบ คำถามเรื่องราวต่างๆ ด้วย เช่น เรื่องกระต่ายในดวงจันทร์ ทำไมน้ำทะเลจึงเค็ม นกยูงกับกา เป็นต้น

6. เทพปกรณัม เป็นนิทานที่เกี่ยวกับความเชื่อ โดยเฉพาะตัวบุคคลที่มีอิทธิพลเหนือความ จริงลึกซึ้ง ได้แก่ พระอินทร์ พระพรหม ทศกัณฐ์ เป็นต้น

7. นิทานที่มีสัตว์เป็นตัวเอก เปรียบเทียบเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม สอนจริยธรรม แฝงแง่คิดและแนวทางแก้ไข บางครั้งสอนแบบทางอ้อม ผู้อ่านหรือผู้ฟังจะต้อง พิจารณาเอง เป็นเรื่องบันเทิงคดีที่สนุกสนาน

8. นิทานตลกขบขัน เป็นเรื่องเปรียบเทียบความเป็นอยู่ แต่มีมุขที่ตลกขบขันสนุกสนาน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นสุข เนื้อเรื่องเกี่ยวกับไหวพริบ เรื่องราวแปลกๆ เรื่องเหลือเชื่อ เรื่องเกิดจากความ จริง เป็นต้น

ประภาพรรณ เอี่ยมสุภาชิต (2532, น. 235) กล่าวถึง องค์ประกอบของนิทานสอนคติธรรม ประกอบด้วย

1.เค้าโครงเรื่องสั้นๆ และง่าย มีตัวละครเพียง 2 – 3 ตัว เช่นเรื่องกระต่ายกับเต่า กระต่าย และเต่าวิ่งแข่งกัน และเต่าเป็นผู้ชนะทั้งคู่ ที่กระต่ายเป็นสัตว์ที่วิ่งเร็วกว่าเต่ามากทั้งนี้เพราะกระต่ายมี ความประมาทและเต่ามีความมานะพยายาม เรื่องทุกอย่างของนิทานคติสอนธรรมจะจบลงด้วยข้อสรุป ที่เป็นคติสอนใจ

2. ตัวละคร แทบทุกเรื่องมีตัวละครเป็นสัตว์ เช่น เต่า กบ สิงโต ตัวละครในบางเรื่องเป็นคน หรือเป็นสิ่งมีชีวิตที่ไม่มีชีวิตเช่น ต้นไม้ เป็นต้น

3. ฉากเป็นธรรมชาติ มีป่าเขา ลำธาร ตามสถานที่ ที่อยู่อาศัยของสัตว์ในเรื่องซึ่งจะแตกต่าง จากสัตว์ในนิทานพื้นบ้านที่มี ที่อยู่อาศัยและชีวิตแบบคน

4. คุณธรรม นิทานสอนคติธรรม มุ่งที่จะให้ข้อสรุปที่เป็นคติสอนใจ ในเรื่องของ ความดี ความชั่ว ความฉลาด ความโง่ เป็นต้น

วรรณิ ศิริสุนทร (2532, น. 13-19) แบ่งนิทานสำหรับเด็กออกเป็น 5 ประเภทได้แก่

1. นิทานพื้นบ้าน (folk tales) เป็นเรื่องเล่าสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน แบ่งเป็น

- 1.1 นิทานเกี่ยวกับสัตว์พูดได้ (talking - beast tales)
 - 1.2 นิทานไม่รู้จบ (commutative tales)
 - 1.3 นิทานตลกขบขัน (the drools or humorous tales)
 - 1.4 นิทานอธิบายเหตุ (pourboire stories or tales that tell why) มีเนื้อเรื่องที่อธิบายหรือตอบคำถามของเด็กๆ ว่าทำไม เช่น ทำไมกระต่ายถึงหางสั้น ทำไมน้ำทะเลจึงเค็ม
 - 1.5 เทพนิยาย (fairy tales) ตัวละครจะมีอิทธิฤทธิ์ภวิหารีย์หรือเป็นผู้วิเศษสามารถทำสิ่งที่มนุษย์ทั่วไปทำไม่ได้
2. นิทานคติสอนธรรม (fables) เป็นเรื่องสั้นๆ ตัวละครมีทั้งคนและสัตว์ มีโครงเรื่องง่ายใช้บทเรียนที่สอนใจ เช่นนิทานอีสป (Aesop's fables) นิทานประเภทนี้ รวมนิทานเทียบสุภาษิตและนิทานชาดกไว้ด้วย
3. เทพปกรณัม (myth) เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงเหตุการณ์ และเรื่องราวในบรรพกาลเกี่ยวกับพื้นที่โลก และพฤติกรรมมนุษย์ที่เทพเจ้าเป็นผู้ควบคุมปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่างๆ ที่เกิดขึ้น
4. महाकाव्य และนิทานวีรบุรุษ (epic and hero tales) คล้ายกับเทพปกรณัม ต่างกันแต่ว่า ตัวละครของนิทานประเภทนี้มนุษย์ไม่ใช่เทพเจ้า มีการกระทำที่กล้าหาญฟันฝ่าอุปสรรคและประสบผลสำเร็จในที่สุด
5. หนังสือภาพที่เป็นเรื่องอ่านเล่นสมัยใหม่สำหรับเด็กมีตัวเอกเป็นสัตว์ (animal stories) นิทานมีหลายประเภท การแยกประเภทนิทานขึ้นอยู่กับลักษณะของเรื่องและที่มาของนิทานเป็นสำคัญ ซึ่งจะแบ่งประเภทนิทานออกเป็น 8 ประเภท (สันหพัฒน์ อรุณธาริ, 2542, น. 17) ตามสภาพการณ์ปัจจุบัน ดังนี้
1. นิทานปรัมปรา
 2. นิทานท้องถิ่น
 3. นิทานเทพนิยาย
 4. นิทานตลกขบขัน
 5. นิทานสร้างเสริมคุณธรรม
 6. นิทานเรื่องเกี่ยวกับสัตว์
 7. นิทานที่ให้ความรู้เฉพาะเรื่อง เช่น เรื่องยาเสพติด เรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นต้น
 8. นิทานส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
- ข้อความข้างต้นสรุปได้ว่า นิทานมีหลายประเภท หลายแบบ ได้แก่ นิทานปรัมปรา นิทานท้องถิ่น นิทานเทพนิยาย นิทานตลกขบขัน นิทานสร้างเสริมคุณธรรม นิทานเรื่องเกี่ยวกับสัตว์ นิทานส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
- 1.6 จุดประสงค์ของการเล่านิทาน
- วิล เวียงวีระ (2526, น. 69) ได้กล่าวถึงจุดประสงค์ของการเล่านิทานไว้ดังนี้
1. ช่วยพัฒนาภาษา นิทานจะช่วยพัฒนาภาษาทั้งการพูดและการฟัง
 2. ช่วยปูพื้นฐานทางจิตใจคุณค่าทางสังคมและจริยธรรมต่างๆ ที่เราต้องการปลูกฝังให้กับเด็ก

3. เสริมสร้างบุคลิกภาพ นิทานบางเรื่องเมื่อเด็กได้ฟังแล้วสามารถกระตุ้นให้เด็กเกิดความมั่นใจกล้าคิดกล้าแสดงออก

4. ให้ความรู้ความสนุกสนาน และจินตนาการ

5. การเลือกนิทานที่เหมาะสมกับวัยและความสนใจของเด็กจะช่วยปลูกฝังรสนิยมที่ดีในการเลือกฟัง เลือกหนังสือที่ดี สามารถใช้ภาษาได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสมวัย

6. ช่วยฝึกการสำรวมใจให้จดจ่อกับเรื่องที่ฟัง เป็นการยืดช่วงความสนใจให้ยาวนาน

7. เป็นการปูพื้นฐานความพร้อมด้านการอ่าน

8. เนื้อหาบางเรื่องช่วยแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา เช่นนิทานเรื่องเด็กเลี้ยงแกะ อาจนำมาเล่าให้เด็กฟังเพื่อแก้ไขปัญหาลูกหยุดพูดได้

9. ส่งเสริมหรือกระตุ้นพฤติกรรมที่ต้องการให้แก่เด็กได้ประพฤติปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้นไปจนกลายเป็นนิสัย

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2541, น. 11-12) ได้กล่าวว่าการเล่านิทานให้เด็กฟังนั้น มีเป้าหมายสำคัญอยู่ 3 ประการคือ

1. ให้เด็กได้พัฒนาภาษาและความคิด การเล่านิทานจึงไม่ควรมาจากครูคนเดียว ครูควรให้เด็กเป็นผู้เล่าเองด้วย เพราะการให้เด็กเล่านิทานจะช่วยให้เด็กกล้าแสดงออกถึงความรู้สึก ขยายความคิดของตนให้กระจ่าง และพัฒนาทางภาษา หากครูเล่าเองควรมีคำถามตอบโต้ที่ทำให้เด็กคิดระหว่างการเล่านิทานอีกด้วย

2. สร้างความรักการอ่านและหนังสือให้กับเด็ก เวลาเล่านิทานเป็นเวลาสร้างเสริมความสนใจในการอ่านหนังสือให้กับเด็กมาก ครูควรเตรียมพร้อมโดยการอ่านหนังสือเล่มที่จะเล่าให้เข้าใจ จำให้ได้ เวลาอ่านให้เปิดหนังสือให้เสมอตาเด็ก ตาครูจับที่เด็กคอยสังเกตคอย ตั้งคำถามเป็นช่วงๆ เพื่อช่วยให้เด็กทบทวน รายละเอียดและต้นตอที่จะฟังอยู่เสมอ เวลาเล่านิทานควรจัดเด็กเป็นกลุ่มเล็กๆ 4 – 5 คน ถ้าไม่ได้ก็ให้เด็กนั่งเป็นวง เพื่อเห็นหน้าครูให้ชัดเจนและครูเห็นเด็กทุกคนถ้าเด็กรู้สึกเพลิดเพลินกับนิทานจากหนังสือที่ครูเล่าเด็กจะชอบและอ่านหนังสือด้วยตัวเอง สิ่งนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างนิสัยรักการอ่าน และความรักหนังสือ

3. สร้างการเรียนรู้ที่มีความหมายให้กับเด็ก จุดประสงค์ของการเล่านิทาน คือการสร้างการเรียนรู้ให้กับเด็ก ทั้งด้านสังคม อารมณ์ คุณธรรมหรือแม้แต่การพัฒนาสติปัญญาก็สามารถใช้นิทานเป็นสื่อของการเรียนรู้ได้ จุดสำคัญที่จะนำไปสู่จุดประสงค์ของการเรียนรู้นั้น นอกจากเนื้อหาของนิทานตรงประเด็นแล้ว บรรยากาศในการเล่ามีความสำคัญมาก ผู้เล่าที่ดีต้องสนุกกับการเล่านิทานและสามารถสื่อสารเรื่องราวให้เด็กเกิดความกระตือรือร้นที่จะฟัง ในขณะเดียวกันต้องหยุดถามเป็นระยะๆ หรือให้เด็กมีส่วนร่วมในการเล่านิทานโดยเฉพาะประเด็นที่ต้องการให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์การเล่านิทานอาจเล่าซ้ำได้ ทั้งนี้เพื่อให้เด็กถ่ายโยงข้อมูลใหม่เปรียบเทียบกับหาข้อสรุปที่ถูกต้อง ตามหลักเกณฑ์ทฤษฎีของ เพียอาเจท์ ที่ว่าด้วยการคิดเพื่อการพัฒนาความรู้ใหม่

ข้อความข้างต้นสรุปได้ว่า จุดประสงค์ของการเล่านิทาน คือ ใช้นิทานเป็นสื่อการเรียนรู้สามารถพัฒนาได้ในหลายด้านทั้ง ด้านภาษา ด้านความคิด ด้านอารมณ์และจิตใจ สร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดในตัวเด็กได้ และยังใช้นิทานในการแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็กได้

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์

2.1 ความหมายของความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึงความสามารถของบุคคลในการคิดแก้ไขปัญหาด้วยความคิดอย่างลึกซึ้งที่นอกเหนือไปจากความคิดอย่างปกติธรรมดาเป็นลักษณะภายในตัวบุคคลที่สามารถจะคิดได้หลายแง่มุมและผสมผสานจนได้ผลิตผลใหม่ที่ถูกต้องสมบูรณ์ (อารี รังสินนท์, 2532, น. 3 อ้างจาก Guilford, 1959, p. 470)

กู๊ด และ โพรฟี (good & prothy, 1986, p. 685 อ้างถึงใน ประสาท อิศรปริดา, 2538, น. 31) ได้ให้ความหมายว่า ความคิดสร้างสรรค์คือ ความคิดที่แปลกใหม่ (novel) และมีคุณค่า (value) ด้านความถูกต้อง เช่น แก้ปัญหาได้ถูกต้อง หรือเป็นคุณค่าด้านความสุขทางใจ เช่น ดนตรีทำให้ผู้ฟังมีความสุข

อี พอล ทอร์เรนซ์ (E. Paul Torrance, 1964 อ้างถึงใน สุวรรณ ก้อนทอง, 2547, น. 30) ได้ให้ความหมายว่า ความคิดสร้างสรรค์หมายถึง กระบวนการของความรู้สึกไวต่อการแก้ปัญหาหรือสิ่งบกพร่องที่ขาดหายไปแล้วรวมความคิดตั้งเป็นสมมติฐานขึ้นและทำการทดลองสมมติฐาน และรายงานผลที่ได้จากการค้นความคิดสร้างสรรค์ของคนมีความแตกต่างกันตามระดับความมากน้อยซึ่งอี พอล ทอร์เรนซ์ (E. Paul Torrance) ได้ให้ทัศนะว่าผลของความคิดสร้างสรรค์นั้นไม่จำเป็นต้องถึงขั้นสูงสุด ดังเช่น การประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ หรือการสร้างทฤษฎีที่ต้องใช้ความคิดด้านนามธรรมแต่ อาจจะเป็นขั้นหนึ่งขั้นใดใน 5 ขั้น ต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 เป็นขั้นแสดงออกมาอย่างอิสระในด้านความคิดริเริ่ม โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพของงาน

ขั้นที่ 2 งานที่ได้ผลิตผล ขั้นนี้ต้องอาศัยทักษะบางอย่าง

ขั้นที่ 3 เป็นงานประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ๆ ที่ไม่ซ้ำแบบใคร

ขั้นที่ 4 เป็นการปรับปรุงงานขั้นที่ 3 ให้ดี

ขั้นที่ 5 เป็นงานที่เกิดจากการคิดสิ่งที่เป็นนามธรรมขั้นสูงสุด เช่นการค้นพบทฤษฎีใหม่ หรือหลักการใหม่

วิชัย วงศ์ใหญ่ (2523, น. 40) ได้ให้ความหมายว่า ความคิดสร้างสรรค์หมายถึงความสามารถของบุคคลในการแก้ไขปัญหาอย่างลึกซึ้ง นอกเหนือไปจากลำดับขั้นของการคิดอย่างปกติเป็นลักษณะภายในของบุคคลที่จะคิดได้หลายแง่มุม ประสมประสานกันอันได้ผลิตผลใหม่ที่ถูกต้องสมบูรณ์

ข้อความข้างต้น สรุปได้ว่าความคิดสร้างสรรค์หมายถึง ความคิดที่แปลกใหม่เกิดขึ้นภายในแต่ละบุคคลอาจเป็นความคิดที่ใช้แก้ไขปัญหาหรือใช้ในการคิดค้นสิ่งใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นก็เป็นได้ โดยความคิดสร้างสรรค์จะเกิดจากการเชื่อมโยงความคิดที่เป็นพื้นฐานหรือความคิดเดิมแตกแขนงออกมาเป็นความคิดใหม่และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต

2.2 ความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์

เฮอร์ลอค (Hurlock, 1972, p. 319 อ้างถึงใน วารุณี นวลจันทร์, 2539, น. 12) ได้กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ให้ความสนุกความสุขและความพอใจแก่เด็กมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพของเด็กมากไม่มีอะไรจะทำให้เด็กรู้สึกหดหู่ได้เท่ากับงานสร้างสรรค์ของเขาถูกตำหนิ ถูกดูถูกหรือถูกว่า สิ่งของที่เขาสร้างมานั้นไม่มีคุณค่า

เจอร์ซิลด์ (Jersild, 1960) กล่าวว่าไว้ว่า ความคิดสร้างสรรค์มีความสำคัญต่อการเรียนที่ส่งเสริมผู้เรียนในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ช่วยส่งเสริมสุนทรียภาพ ผู้เรียนจะชื่นชมและมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งต่างๆ ที่เขาคิดขึ้นมาซึ่งผู้สอนควรทำเป็นตัวอย่าง โดยการยอมรับและชื่นชมในผลงานของผู้เรียนการพัฒนาสุนทรียภาพแก่ผู้เรียนโดยส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นว่า ผลงานที่ผู้เรียนคิดหรือสร้างขึ้นมีความหมายสำหรับตัวเขา และส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักสังเกตสิ่งที่แปลกจากสิ่งธรรมดาสามัญ ให้ได้ยินในสิ่งที่ไม่เคยได้ยินและหัดให้ผู้เรียนสนใจในสิ่งต่างๆ รอบตัว

2. เป็นการผ่อนคลายอารมณ์ การทำงานอย่างสร้างสรรค์เป็นการผ่อนคลายอารมณ์ ลดความกดดัน ความคับข้องใจ และลดความก้าวร้าว

3. สร้างนิสัยในการทำงานที่ดี ในขณะที่ผู้เรียนทำงานผู้สอนควรสอนระเบียบและนิสัยที่ดีในการทำงานควบคู่ไปด้วยเช่น หัดให้ผู้เรียนรู้จักเก็บสิ่งของให้เป็นที่ ล้างมือเมื่อทำงานเสร็จ

4. การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาผู้เรียนส่วนใหญ่จะชอบทำกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เขาได้ใช้จินตนาการในการสร้างสิ่งใหม่ๆ ดังนั้นผู้สอนจึงควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้จินตนาการของเขาในการพัฒนาการทดลองสร้างสิ่งใหม่เช่น ฝึกให้ผู้เรียนสมมติตนว่าเป็นนักก่อสร้างหรือสถาปนิก

มุสตี กุฎิอินทร์ (2526, น. 73) ได้กล่าวถึงคุณค่าของการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ไว้ว่า

1. คุณค่าความคิดสร้างสรรค์ที่มีต่อสังคม ได้แก่การที่บุคคลได้คิดสร้างสรรค์สิ่งหนึ่งเพื่อเป็นประโยชน์สุขและความก้าวหน้าของสังคม หรือหาวิธีแก้ไขจนประสบความสำเร็จมีประโยชน์ต่อสังคม เช่น ความเจริญก้าวหน้าด้านการเกษตร การคมนาคม และความเจริญก้าวหน้าด้านการแพทย์

2. คุณค่าความคิดสร้างสรรค์ที่มีต่อตนเองความสามารถในการสร้างสรรค์นั้นนับเป็นความสามารถที่มีคุณค่าต่อผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์เองด้วย เพราะการสร้างผลงานขึ้นได้ขึ้นหนึ่งขึ้นมาทำให้ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์มีความพอใจและมีความสุข เช่นการที่เด็กสร้างผลงานด้วยตนเองจะสร้างความพึงพอใจแก่เด็กไม่ว่าจะเป็นการวาดภาพ การต่อสิ่งของให้เป็นรูปร่างต่างๆ การคิดเกมการเล่นที่แปลกใหม่ เด็กจะเกิดความภูมิใจในความสามารถของตนเอง มั่นใจในตนเอง ซึ่งมีผลไปถึงแบบแผนบุคลิกภาพ และความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสังคมของเด็ก

ข้อความข้างต้น สรุปได้ว่าความคิดสร้างสรรค์มีส่วนสำคัญต่อตนเองในหลายๆ ด้านไม่ว่าจะใช้แก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยตนเองสร้างความมั่นใจให้ตนเองและทำประโยชน์ให้สังคมได้อีกด้วยหากใช้ความคิดสร้างสรรค์ในทางที่ผิดอาจจะเกิดเรื่องร้ายแรงต่อผู้อื่นก็อาจจะเป็นไปได้เพราะเด็กยังไม่รู้ว่าการคิดของตนเองเป็นสิ่งที่ถูกหรือผิด

2.3 ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์

อี พอล ทอร์แรนซ์ (E. Paul Torrance) นิยามความคิดสร้างสรรค์ว่าเป็นกระบวนการของความรู้สึกไวต่อปัญหา หรือสิ่งที่บกพร่องขาดหายไปแล้วรวบรวมความคิดตั้งเป็นสมมติฐานขึ้นต่อจากนั้นก็ทำการรวบรวมข้อมูลต่างๆ เพื่อทดสอบสมมติฐานนั้น

กระบวนการเกิดความคิดสร้างสรรค์ตามทฤษฎีของ ทอร์แรนซ์ สามารถแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การค้นหาข้อเท็จจริง (Fact Finding) เริ่มจากความรู้สึกกังวล สับสนวุ่นวาย แต่ยังไม่สามารถหาปัญหาได้ว่าเกิดจากอะไร ต้องคิดว่าสิ่งที่ทำให้เกิดความเครียดคืออะไร

2. การค้นพบปัญหา (Problem – Finding) เมื่อคิดจนเข้าใจจะสามารถบอกได้ว่าปัญหาต้นตอคืออะไร

3. กล้าค้นพบความคิด (Ideal – Finding) คิดและตั้งสมมติฐาน ตลอดจนรวบรวมข้อมูลต่างๆ เพื่อทดสอบความคิด

4. การค้นพบคำตอบ (Solution – Finding) ทดสอบสมมติฐานจนพบคำตอบ

5. การยอมรับจากการค้นพบ (Acceptance – Finding) ยอมรับคำตอบที่ค้นพบและคิดต่อว่าการค้นพบจะนำไปสู่หนทางที่จะทำให้เกิดแนวความคิดใหม่ต่อไปที่เรียกว่า การท้าทายในทิศทางใหม่ (New Challenge)

อาร์ รังสินนท์ (2532, น. 506-510) กล่าวถึง ทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีความคิดสร้างสรรค์ตามแนวคิดของนักจิตวิทยาจิตวิเคราะห์ ฟรอยด์ จิตแพทย์ชาวเวียนนาเป็นผู้นำกลุ่ม ให้ความเห็นว่าความคิดสร้างสรรค์เกิดจากความขัดแย้งระหว่างแรงขับทางเพศ ซึ่งถูกผลักดันออกมาโดยจิตใต้สำนึกกับความรู้สึกผิดชอบชั่วดีในสังคม ดังนั้นเพื่อให้แรงขับด้านทางเพศได้แสดงออกมา ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น อาจเป็นความขัดแย้งเรื่องไม่พึงพอใจในสภาพของตนจึงต้องปรับสภาพเดิมให้เป็นไปตามที่ตนพอใจ

2. ทฤษฎีโครงสร้างสมรรถภาพทางสมองหรือทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาเป็นแนวทางของกิลฟอร์ด นักจิตวิทยาชาวอเมริกันได้ศึกษาวิจัยการวิเคราะห์ตัวประกอบ (factor analysis) ทางสติปัญญาเป็นเวลาประมาณ 20 ปี โดยค้นพบความคิดเอนกนัยและเอกนัยเป็นความคิดสร้างสรรค์ ความมีเหตุผล และการแก้ไขปัญหาก็ได้แบ่งสมรรถภาพทางสมองออกเป็น 3 มิติดังนี้

มิติที่ 1 เนื้อหา (content) หมายถึง เนื้อหาข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่เป็นสื่อในการคิดที่สมองรับเข้าไปคิดแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. ภาพ (figural: f) หมายถึง ข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่เป็นรูปธรรม หรือรูปที่แน่นอน ซึ่งสามารถรับรู้และทำให้เกิดความรู้สึกรู้จักคิดได้ เช่น ภาพ เป็นต้น

2. สัญลักษณ์ (symbolic: s) หมายถึง ข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่อยู่ในเครื่องหมายต่างๆ เช่น ตัวอักษร ตัวเลข โน้ตดนตรีและสัญลักษณ์อื่นๆ

3. ภาษา (semantic: m) หมายถึง ข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่อยู่ในรูปของถ้อยคำที่มีความหมายต่างๆ กันใช้ติดต่อสื่อสารได้ เช่น พ่อ แม่ เพื่อน ชอบ โกรธ เสียใจ เป็นต้น

4. พฤติกรรม (behavior: b) หมายถึง ข้อมูลที่แสดงออก กิริยา อากักร การกระทำที่สามารถสังเกตเห็น รวมทั้งทัศนคติ การรับรู้ การคิด เช่น การยิ้ม การหัวเราะ การแสดงความคิดเห็น เป็นต้น

มิติที่ 2 วิธีการคิด (operation) หมายถึง มิติที่แสดงลักษณะกระบวนการปฏิบัติงานหรือกระบวนการคิดของสมอง แบ่งออกเป็น 5 ลักษณะ คือ

1. การรับการเข้าใจ (cognition: c) หมายถึง ความสามารถทางสมองของบุคคลที่ตีความเมื่อเห็นสิ่งเร้าได้

2. การจำ (memory: m) หมายถึง ความสามารถในการเก็บสะสมความรู้และข้อมูลต่างๆ แล้วสามารถระลึกได้เมื่อต้องการ

3. การคิดแบบเอนกนัยหรือความคิดกระจาย (divergent thinking: d) หมายถึง ความสามารถในการคิดตอบสนองต่อสิ่งเร้าได้หลายรูปแบบ หลายแง่มุม

4. การคิดแบบเอกนัยหรือความคิดรวม (convergent thinking: n) หมายถึง ความสามารถในการคิดหาคำตอบที่ดีที่สุดจากข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่กำหนด

5. การประเมินค่า (evaluation: e) หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่สามารถหาเกณฑ์ที่สมเหตุสมผล สามารถตัดสินเกี่ยวกับความดีความงามความเหมาะสมสามารถสรุปได้ว่าข้อมูลอื่นใดบ้างที่สอดคล้องกับเกณฑ์ ตั้งขึ้น

มิติที่ 3 ผลของการคิด หมายถึง มิติที่แสดงผล (product) ที่ได้จากการทำงานการจัดการ กระทำวิธีคิดจากข้อมูลเนื้อหา ผลการคิดออกมาในรูปลักษณะต่างๆ กันดังนี้คือ

1. หน่วย (unit: u) หมายถึง สิ่งที่มีคุณสมบัติเฉพาะตัวและแตกต่างไปจากสิ่งอื่นๆ
2. จำพวก (class: c) หมายถึง ประเภท จำพวก หรือกลุ่มของหน่วยที่มีคุณสมบัติหรือลักษณะร่วมกัน
3. ความสัมพันธ์ (relation: r) หมายถึง ผลของการเชื่อมโยงความคิดประเภทหรือหลายประเภทเข้าด้วยกัน โดยอาศัยลักษณะบางอย่างเป็นเกณฑ์ ความสัมพันธ์อาจจะอยู่ในรูปของหน่วยจำพวกหรือจำพวก หรือระบบกับระบบ
4. ระบบ (system: s) หมายถึง การเชื่อมโยงสิ่งเร้า โดย อาศัยเกณฑ์ หรือระเบียบแบบแผนบางอย่าง
5. การแปลงรูป (transformation: t) หมายถึง การเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ดัดแปลง ติความขยายความ ให้นิยามใหม่ หรือจัดองค์ประกอบของสิ่งเร้าหรือข้อมูลออกมา ในรูปใหม่โครงสร้างของสมรรถภาพทางสมอง หรือการวัดเซารีปัญญาของกิลฟอร์ด แบ่งออกเป็น 120 เซลล์ หรือ 120 องค์ประกอบ โดยในแต่ละตัวจะประกอบด้วยหน่วยย่อยของ 3 มิติเรียงเนื้อหาจากวิธีการคิดและผลของการคิด (content operation – product)

2.4 พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์

แมคมิลแลน (macmillan, n.d. อ้างถึงใน อารี รังสินันท์, 2532, น. 41-42) ได้แบ่ง พัฒนาการทางจินตนาการของเด็กออกเป็น 3 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 เป็นชั้นที่เด็กเล็กๆ มีความรู้สึกเกี่ยวกับความงาม ซึ่งเป็นทางนำไปสู่ความจริง

ชั้นที่ 2 เป็นระยะที่เด็กเริ่มเข้าใจถึงความเป็นจริง เด็กจะเริ่มมีคำถามถึงสาเหตุและผลด้วยการถามว่า “ทำไม”

ชั้นที่ 3 เด็กเริ่มเข้าใจที่ละน้อยๆ ในสิ่งที่เด็กพบเห็นในโลกแห่งความจริง

อี พอล ทอร์แรนซ์ (E. Paul Torrance, 1964 อ้างถึงใน สุวรรณ ก้อนทอง, 2547, น. 29) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

แรกเกิด – 2 ปี ในระยะขบแรกขอชีวิต เด็กเริ่มพัฒนาการด้านจินตนาการ จะเห็นได้จากที่เด็กเริ่มถามชื่อสิ่งต่างๆ การพยายามทำสิ่งต่างๆ หรือจิ้งหะ เด็กเริ่มแสวงหาโอกาสทำสิ่งแปลกใหม่ไปกว่าเดิมโดยมีความกระตือรือร้นที่จะทำ ที่จะคิดสำรวจสิ่งต่างๆ มากขึ้น โดยเริ่ม ชิม ดม สัมผัส ด้วยความอยากรู้อยากเห็น ดังนั้น การส่งเสริม สนับสนุนให้เด็กได้สำรวจ โดยการจัดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย มีที่ว่าง มีวัสดุอำนวยต่อการคิดการเล่น จะสามารถช่วยให้เด็กพัฒนาความคิดจินตนาการได้

ระยะ 2 - 4 ปี เด็กเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากประสบการณ์ตรง แล้วถ่ายทอดประสบการณ์ที่ได้รับรู้ โดยการแสดงออกทางจินตนาการ เช่นเด็กไม่เข้าใจว่าทำไมไม่ให้เล่นน้ำร้อน เมื่อเด็กมีโอกาสสัมผัสจับต้องน้ำร้อน ก็จรรู้ว่าเป็นสิ่งที่เล่นไม่ได้ ในระยะนี้เด็กจะตื่นเต้นกับประสบการณ์ต่างๆ เด็กมีช่วงสนใจสั้น เริ่มรู้ สึกเป็นของตัวเอง และเกิดความเชื่อมั่น แต่การเรียนรู้ใหม่ๆ อาจจะทำให้เด็กตกใจหวาดกลัว ดังนั้น ครู พ่อ แม่และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ควรระมัดระวังให้เด็กอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยอยู่เสมอ ของเล่นที่ช่วยส่งเสริมจินตนาการของเด็กได้ดี คือ ของเล่นที่ไม่มีโครงสร้างตามตัว เช่น ดินเหนียว ดินน้ำมัน ไม้บล็อก

ระยะ 4 - 6 ปี ในวัยนี้เป็นวัยที่เด็กที่มีจินตนาการสูง เด็กเริ่มสนุกสนานกับการวางแผนและการคาดคะเนในสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเล่น เด็กเริ่มเลียนแบบผู้ใหญ่หรือผู้ใกล้ชิด มีความอยากรู้อยากเห็น เด็กพยายามค้นหาข้อเท็จจริง เด็กเริ่มเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และเริ่มคิดคำนึงถึงการกระทำของคนที่มีผลต่อบุคคลอื่น จากการเล่น และการแสดงบทบาทสมมติตามจินตนาการ ครู พ่อ แม่ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ควรส่งเสริมให้เด็กเล่นตามลำพัง เพราะการเล่นตามลำพังจะช่วยพัฒนาการจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ของเด็กได้ โดยการจัดหาของเล่นต่างๆ เช่นวัสดุเหลือใช้ประเภทต่างๆ หรือของเล่นที่ไม่ใช้แล้วให้เด็กเล่น

ข้อความดังกล่าวสรุปได้ว่า ในวัยเด็กแรกเกิดถึง 6 ขวบควรส่งเสริมพัฒนาการทางด้านความคิดสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี ถ้าเด็กได้รับประสบการณ์ที่ดีจะช่วยกระตุ้นให้เด็กได้ฝึกใช้ความคิดสร้างสรรค์ ได้ทำกิจกรรมที่สมกับวัยและความต้องการของเด็ก เด็กจะเรียนรู้ตามธรรมชาติได้อย่างดี

2.5 องค์ประกอบที่สำคัญของความคิดสร้างสรรค์

สุวิทย์ มูลคำ (2547, น. 19-20) กล่าวว่าความคิดสร้างสรรค์จัดเป็นความสามารถทางสมองที่คิดได้กว้างไกลหลายทิศทาง ซึ่งจะประกอบไปด้วยลักษณะของความคิด 4 อย่าง ตามแนวความคิดของ Guilford คือ

1. ความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) หมายถึง ความสามารถในการคิดตอบสนองต่อสิ่งเร้าให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ หรือความสามารถคิดหาคำตอบที่เด่นชัดและตรงประเด็นมากที่สุด ซึ่งจะนับปริมาณความคิดที่ไม่ซ้ำกันในเรื่องเดียวกัน

2. ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง ความสามารถในการปรับสภาพความคิดในสถานการณ์ต่างๆ ได้ ความคิดยืดหยุ่นเน้นในเรื่องของปริมาณที่เป็นประเภทใหญ่ๆ ของความคิดแบบคล่องแคล่วให้มากขึ้นด้วยการจัดเป็นหมวดหมู่และมีหลักเกณฑ์ยิ่งขึ้น

3. ความคิดริเริ่ม (Originality) หมายถึง ความสามารถคิดแปลกใหม่แตกต่างจากความคิดธรรมดาหรือความคิดง่ายๆ ความคิดริเริ่มอาจจะเกิดจากการนำความรู้เดิมมาคิดดัดแปลงและประยุกต์ให้เกิดเป็นสิ่งใหม่ขึ้น

4. ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) หมายถึง ความสามารถในการมองเห็นรายละเอียดในสิ่งที่คนอื่นมองไม่เห็น และยังควรรวมถึงการเชื่อมโยงสัมพันธ์สิ่งต่างๆ อย่างมีความหมาย

กิลฟอร์ด (Guilford. J.P., 1967) ได้กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อย 8 องค์ประกอบคือ

1. ความคิดริเริ่ม (originality)
2. ความคิดคล่องตัว (fluency)

3. ความคิดยืดหยุ่น (flexibility)
4. ความคิดละเอียดลออ (elaboration)
5. ความไวต่อปัญหา (sensitivity of problem)
6. ความสามารถในการให้นิยามใหม่ (redefinition)
7. ความซึ่มซาบ (penetration)
8. ความสามารถในการทำนาย (prediction)

เจเลน และ เออร์บัน (jellen & upban, 1986 อ้างถึงใน วิณา ประชากุล, 2547, น. 32-33) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ ไว้ดังนี้

1. ความคิดคล่องแคล่ว
2. ความคิดยืดหยุ่น
3. ความคิดริเริ่ม
4. ความคิดละเอียดลออ
5. การกระทำที่แสดงถึงการเสี่ยงอันตราย
6. การผสมผสานให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น การจัดรวมสิ่งต่างๆ ให้มีความต่อเนื่อง

ข้อความดังกล่าวสรุปได้ว่าองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. ความคิดคล่องแคล่ว คือ ความสามารถคิดหาคำตอบที่เด่นชัดและตรงประเด็นมากที่สุด
2. ความคิดยืดหยุ่น คือ ความสามารถในการปรับสภาพความคิดในสถานการณ์ต่างๆ ได้
3. ความคิดริเริ่ม คือ ความคิดริเริ่มอาจจะเกิดจากการนำความรู้เดิมมาคิดดัดแปลงและประยุกต์ให้เกิดเป็นสิ่งใหม่ขึ้น
4. ความคิดละเอียดลออ คือ ความสามารถในการมองเห็นรายละเอียดในสิ่งที่คนอื่นมองไม่เห็น

2.6 กระบวนการของความคิดสร้างสรรค์

ฮัททิสัน (Hutchison, 1949 อ้างถึงใน วิณา ประชากุล, 2547, น. 42) กล่าวถึง กระบวนการคิดสร้างสรรค์ไว้ว่าความคิดสร้างสรรค์เกิดจากการหยั่งรู้ (Intuition) ซึ่งขั้นตอนของการคิดดังนี้

1. ขั้นเตรียม (the stage of preparation) เป็นการรวบรวมประสบการณ์เก่าๆ มาลองผิดลองถูกและตั้งสมมุติฐานเพื่อแก้ไขปัญหา
2. ขั้นคิดแก้ปัญหา (the stage of frustration) เป็นระยะที่เกิดความท้อแท้ใจเกิดความรู้สึกริเริ่ม อันเนื่องมาจากการครุ่นคิดแก้ปัญหา แต่ยังไม่คิดไม่ตก
3. ขั้นเกิดความคิด (the period of moment of insight) เป็นระยะแรกที่เกิดแนวความคิดแวบขึ้นมาในสมอง คิดคำตอบได้ในทันทีทันใด
4. ขั้นพิสูจน์ (the stage of verification) เป็นระยะเวลาของการตรวจสอบ ประเมินผล โดยใช้เกณฑ์ต่างๆ เพื่อตรวจสอบว่าถูกต้องหรือไม่

อี พอล ทอร์แรนซ์ (E. Paul Torrance, 1965, pp. 121-124 อ้างถึงใน วิณา ประชากุล, 2547, น. 33) กล่าวว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ หรือกระบวนการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ (creative problem solving) ซึ่งแบ่งเป็นขั้นดังนี้

1. ขั้นค้นพบความจริง (fact finding) ขั้นเริ่มตั้งแต่เกิดความกังวลใจ มีความสับสนวุ่นวาย เกิดขึ้นในใจ แต่ไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นอะไร จากจุดนี้พยายามตั้งสติและพิจารณาดูความยุ่งยาก สับสน วุ่นวาย หรือสิ่งที่ทำให้เกิดความกังวลใจนั้นคืออะไร

2. ขั้นค้นพบปัญหา (problem finding) เมื่อพิจารณาโดยรอบครบแล้ว จึงสรุปได้ว่า ความกังวลใจความสับสนวุ่นวายในใจ ที่เกิดขึ้นนั้นคือปัญหาที่เกิดขึ้นนั่นเอง

3. ขั้นตั้งสมมุติฐาน (Idea finding) เมื่อรู้ว่ามีปัญหาเกิดขึ้นก็จะพยายามคิดตั้งสมมุติฐานขึ้น และรวบรวมข้อมูลต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการทดสอบสมมุติฐานขั้นต่อไป

4. ขั้นค้นพบคำตอบ (solution finding) ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและค้นพบคำตอบจากการ ทดสอบสมมุติฐานในขั้นที่ 3

5. ขั้นยอมรับผลจากการค้นพบ (acceptance finding) ขั้นนี้จะเป็นการยอมรับคำตอบที่ได้ จากการพิสูจน์ อันนำไปสู่หนทางที่ทำให้เกิดแนวคิดหรือสิ่งใหม่ต่อไป new challenge

กิลฟอร์ด (Guilford, J.P., 1967 อ้างถึงใน กรมวิชาการ, 2546, น. 8-9) กล่าวว่า คนที่มีความคิดสร้างสรรค์จะต้องมีความฉับไวที่จะรับรู้ปัญหา มองเห็นปัญหา สามารถที่จะเปลี่ยนแปลง ความคิดใหม่และปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นซึ่งมีวิธีคิดเป็นขั้นตอนดังนี้

1. การรับรู้และเข้าใจ (cognition) หมายถึง ความสามารถของสมองในการเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้ อย่างรวดเร็ว

2. การจำ (memory) หมายถึง ความสามารถของสมองในการเก็บสะสมข้อมูลต่างๆ ที่ เรียนรู้มาและสามารถระลึกออกมาได้ตามที่ต้องการ

3. การคิดแบบออกนอกนัย (divergent thinking) หมายถึง ความสามารถของสมองในการ ตอบสนองได้หลายๆ อย่างจากสิ่งเร้าที่กำหนดให้ โดยไม่จำกัดจำนวนคำตอบ

4. การคิดแบบเอกนัย (convergent thinking) หมายถึง ความสามารถของสมองในการให้ คำตอบสนองที่ถูกต้อง และดีที่สุดจากข้อมูลที่กำหนดให้

5. การประเมินค่า (evaluation) หมายถึง ความสามารถในการตัดสินข้อมูลที่กำหนดให้ตาม เกณฑ์ที่ตั้งไว้

ข้อความดังกล่าวสรุปได้ว่า กระบวนการทางความคิดสร้างสรรค์ เป็นการคิดที่มีขั้นตอนที่เริ่ม จากการค้นพบปัญหาจึงวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น จึงตั้งสมมุติฐานแล้วนำสมมุติฐานที่ตนเองตั้งขึ้นไป ทดลอง และผลที่ได้รับ คือคำตอบ การค้นพบสิ่งใหม่ๆ เป็นการสร้างผลงานที่ผ่านกระบวนการทาง ความคิดสร้างสรรค์ สิ่งที่จะรับคือผลงานใหม่ๆ และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ

2.7 ลักษณะของเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์

ทอร์แรนซ์ ได้สรุปลักษณะของบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์สูง จากผลการศึกษาของ สเตนน์ และ เฮนซ์ (Stein & Heinze, 1960) ซึ่งได้ศึกษาบุคลิกภาพของเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์สูง โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ซึ่งเป็นแบบวัดบุคลิกภาพ Minnesota Multiphasic Personality Inventory (MMPI), Thematic Apperception (TAT), แบบวัดบุคลิกภาพของรอร์ช (Rorschach) และอื่นๆ ซึ่งได้สรุปบุคลิกภาพที่สำคัญๆ ของบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์สูงไว้ 46 ประการ ดังนี้

1. มีความสามารถในการตัดสินใจ

2. มีความเป็นอิสระในด้านการคิด
3. มีอารมณ์อ่อนไหวและเป็นคนอ่อนโยน
4. มีความกล้าที่จะคิดในสิ่งที่แปลกใหม่
5. มีแนวคิดค่อนข้างซับซ้อน
6. มีความคิดเห็นรุนแรง
7. มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง
8. มีความพยายามที่จะทำงานยากๆ หรืองานที่ต้องแก้ปัญหา
9. มีความจำแม่นยำ
10. มีความรู้สึกไวต่อสิ่งสวยงาม
11. มีความซื่อสัตย์และรักความเป็นธรรม
12. มีความเป็นอิสระในการตัดสินใจ
13. มีความตั้งใจจริง
14. มีความสามารถในการหยั่งรู้
15. มักจะกล้าหาญและชอบการผจญภัย
16. มักจะใช้เวลาให้เป็นประโยชน์
17. มักจะคาดคะเนหรือเดาเหตุการณ์ล่วงหน้า
18. มักจะช่วยเหลือและให้ความรู้แก่ผู้อื่น
19. มักจะต่อต้านในสิ่งที่ไม่เห็นด้วย
20. มักจะทำผิดข้อบังคับและกฎเกณฑ์
21. มักจะวิเคราะห์วิจารณ์สิ่งที่พบเห็น
22. มักจะทำงานผิดพลาด
23. มักจะทำในสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ
24. มักจะรักสันโดษ
25. มักจะเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นมากกว่าประโยชน์ของตนเอง
26. มักให้ความสนใจกับทุกสิ่งที่อยู่รอบตัว
27. มักจะอยากรู้อยากเห็น
28. มักจะยอมรับในสิ่งที่ไม่เป็นระเบียบ
29. มักจะไม่ทำตามหรือเลียนแบบผู้อื่น
30. มักจะหมกมุ่นในปัญหา
31. มักจะดื้อดึงและหัวแข็ง
32. มักจะช่างซักถาม
33. มักจะไม่สนใจในสิ่งเล็กๆ น้อยๆ
34. มักจะไม่ยอมรับความคิดของผู้อื่นโดยง่าย
35. มักจะกล้าแสดงความคิดเห็นที่ไม่ตรงกับผู้อื่น
36. มักจะรักและเต็มใจเสี่ยง
37. มักจะไม่เบื่อง่ายที่จะทำกิจกรรม

38. มักจะไม่ชอบทำตัวเด่น
39. มักจะมีความสามารถในการหยั่งรู้
40. มักจะพอใจในผลงานที่ทำทนาย
41. มักจะไม่เคยเป็นศัตรูของใคร
42. มักจะต่อต้านกฎระเบียบต่างๆ ที่ไม่ถูกต้อง
43. มักจะวางเป้าหมายให้กับชีวิตตนเอง
44. มักจะต่อต้านการกระทำที่รุนแรงต่างๆ
45. มักจะจริงใจกับทุกๆ คน
46. มักจะเลี้ยงตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น

มาสโลว์ (Maslow, 1954 อ้างถึงใน อารี รังสินันท์, 2532, น. 60) ได้สรุปผลการวิจัยพบว่า บุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์เหนือกว่าบุคคลอื่นทั่วไปจะมีลักษณะของผู้ที่มีความเป็นตัวของตัวเองไม่ขาดกลัวต่อสิ่งที่ลึกลับ และน่าสงสัย แต่กลับรู้สึกพึงพอใจและตื่นตัวที่จะเผชิญกับสิ่งเหล่านั้น

เกล (Gale, 1960 อ้างถึงใน อารี รังสินันท์, 2532, น. 60) กล่าวว่า การแสดงออกของเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์แตกต่างไปจากเด็กทั่วไปหรือแม้แต่ในกลุ่มของเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์เองก็แสดงออกแตกต่างกันบางคนกล้าที่จะแสดงออกอย่างอิสระไม่ต้องการสิ่งเร้าหรือแรงกระตุ้นจากบุคคลอื่นมากนักแต่บางคนต้องการบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นกันเอง เพื่อเป็นแรงเสริมให้เกิดความเชื่อมั่นและกล้าแสดงออกเด็กส่วนใหญ่มักจะแสดงออกในประเภทหลังนี้ และมีส่วนหนึ่งที่ไม่มีโอกาสพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ตลอดชีวิต

ข้อความข้างต้นสรุปได้ว่า บุคคลประเภทนี้มักจะมีลักษณะนิสัยเป็นผู้อยากรู้อยากเห็น ทดลองสิ่งใหม่ๆ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มีความกล้าที่จะแสดงออกเป็นส่วนน้อยแต่มักจะกล้าแสดงออกกับบุคคลที่ตนเองคุ้นเคยเป็นส่วนมาก รักความอิสระ มีโลกส่วนตัวสูง มีความกระตือรือร้น และมีอารมณ์สุนทรีย์ตลอดเวลา

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

3.1 ความหมายและความสำคัญของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

ฉันทนา ภาคบังกช (2537, น. 25) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง หมายถึง การที่ผู้ปกครองให้ความร่วมมือในการช่วยให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้อง และสอดคล้องกับโรงเรียน

นิตยา ประพฤติกิจ (2539, น. 264) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง หมายถึง การร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง โดยเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการช่วยพัฒนาและจัดการศึกษาแก่บุตรธิดาของตน รวมทั้งให้แก่ตนด้วย

นภเนตร ธรรมบวร (2541, น. 31) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง หมายถึง ผู้ปกครอง โรงเรียน และชุมชน ร่วมมือกันเพื่อประโยชน์ของเด็กและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

นักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของความร่วมมือระหว่างบ้านและโรงเรียน ในการร่วมกันพัฒนาเด็ก ดังนี้

อรุณี หรดาล (2536, น. 9-12) กล่าวถึง ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองที่มีต่อเด็กและโรงเรียน ดังนี้

1) ความสำคัญต่อเด็กปฐมวัย มีดังนี้

- เด็กมีความรู้สึกปลอดภัยขณะอยู่ที่โรงเรียน เพราะผู้ปกครองมีความคุ้นเคยสนิทสนมกับบุคคลในโรงเรียน

- เด็กมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และมีความสนใจในการทำกิจกรรมต่างๆ

- เด็กมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ปกครอง การที่ผู้ปกครองมีความสัมพันธ์กับเด็กได้ร่วมกิจกรรมต่างๆ กับเด็ก ทำให้เด็กมีสติปัญญาสูงขึ้น

2) ความสำคัญต่อผู้ปกครอง มีดังนี้

- ผู้ปกครองสามารถแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ แก่สถานศึกษา อันเป็นประโยชน์ต่อบุตรหลานของตน

- ผู้ปกครองมีความกระตือรือร้นในการร่วมมือช่วยกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น

- ผู้ปกครองมีเจตคติที่ดีต่อสถานศึกษา เพราะได้เห็นปัญหาและอุปสรรคต่างๆ

- ผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการพัฒนาเด็ก หลักการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมความรู้และประสบการณ์ให้เด็กที่บ้านมากขึ้น

3) ความสำคัญต่อสถานศึกษาปฐมวัย มีดังนี้

- สถานศึกษาปฐมวัยรู้ถึงความต้องการความสนใจของผู้ปกครอง สามารถจัดกิจกรรมต่างๆ ได้ตรงตามความต้องการ

- การที่ผู้ปกครองอาสาสมัครเข้ามาช่วยในสถานศึกษา ทำให้อัตราส่วนจำนวนผู้ใหญ่ต่อเด็กถูกต้องตามหลักวิชาการ

- สถานศึกษาปฐมวัยอาจให้ผู้ปกครองที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะทางเป็นแหล่งความรู้ให้แก่เด็กและครูได้

- การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองทำให้คำนึงถึงตัวเด็ก (Child Oriented) มากกว่าความรู้ด้านวิชาการที่จะให้เด็ก (Text Oriented)

- การให้ข้อมูลย้อนกลับของผู้ปกครอง ช่วยให้ครูปรับปรุงการทำงาน และภาคภูมิใจในการทำงานมากขึ้น

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2542, น. 23-24) กล่าวว่า คุณภาพของโรงเรียนปฐมวัยจะดีได้ ต้องมีผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกับเด็ก โรงเรียนไม่สามารถสอนโดยแยกเด็กออกจากครอบครัว เด็กควรได้เรียนรู้ร่วมกันทั้งทางโรงเรียนและผู้ปกครอง การที่โรงเรียนทำให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมได้จะมีประโยชน์มากสิ่งที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง คือคุณค่าของความสัมพันธ์ของผู้ปกครองกับโรงเรียนที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปกครอง นักเรียน และโรงเรียน คือ

1) ผู้ปกครองและโรงเรียนได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน เกี่ยวกับสถานการณ์ที่บ้านและโรงเรียนของเด็กที่ผู้ปกครองสามารถบอกครู ครูสามารถบอกผู้ปกครองที่จะนำไปสู่การพัฒนาเด็กอย่างมีคุณภาพได้ ลดข้อขัดแย้งระหว่างครูและผู้ปกครอง

2) ผู้ปกครองและโรงเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกับการพัฒนาเด็ก การสอนเด็กหลักสูตร และการดำเนินการเชิงบริหารงานการศึกษาร่วมกันระหว่างครูและโรงเรียน

3) โรงเรียนสามารถใช้โอกาสการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองกับโรงเรียน ในการจัดการศึกษา สำหรับผู้ปกครอง ทั้งทางด้านการศึกษา การพัฒนา การร่วมแก้ปัญหาเด็กกับการเลี้ยงดูและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการสอนต่อการเรียนของเด็ก ระหว่างโรงเรียนและบ้านด้วย

สุมาลี คุ่มชัยสกุล (2543, น. 12) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา ว่า นอกจากจะมีความสำคัญต่อพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็กแล้ว ยังเกิดประโยชน์ต่อครูและโรงเรียน ตลอดจนผู้ปกครองกันเองอีกด้วย ดังนี้

1) ในด้านประโยชน์ต่อครูและโรงเรียน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองกระตุ้นให้การดำเนินงานของครูและโรงเรียน เป็นไปโดยคำนึงถึงคุณภาพ ตามปรัชญา หลักการ ความคาดหวัง หลักสูตร ทั้งในส่วนของการกำหนดแนวนโยบาย แผนงาน และการตรวจสอบติดตามผล โดยผู้ปกครองที่มีศักยภาพ หรือประสบการณ์ทางการศึกษาปฐมวัย สามารถมีส่วนร่วมในระดับปฏิบัติการ หรือมีบทบาทในการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจกับผู้ปกครองคนอื่นๆ เกี่ยวกับกิจกรรมการดำเนินงานของโรงเรียน หรือแม้แต่เป็นหลักในการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงให้ผู้ปกครองที่รู้จักกันอยู่แล้ว มีความเข้าใจในบทบาทของผู้ปกครองที่ควรจะเป็น และช่วยให้เกิดการขยายกลุ่มของผู้ปกครองให้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นได้

2) ในด้านประโยชน์ต่อผู้ปกครองเอง ผู้ปกครองที่มีบทบาทในการมีส่วนร่วมจะเกิดความรู้สึกภูมิใจในตนเอง และมีความมั่นใจมากขึ้นในการแสดงบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาปฐมวัย นอกจากนี้ยังมีโอกาสได้เรียนรู้เกี่ยวกับเด็กปฐมวัย และสามารถนำความรู้ไปใช้ในการอบรมเลี้ยงดูลูกของตนเองให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3) ประโยชน์ของการมีบทบาทในการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองยังสามารถพัฒนาสู่ระดับอุดมการณ์ได้ กล่าวคือ การมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย จริงจัง ต่อเนื่อง สม่ำเสมอ จะทำให้เกิดการเรียนรู้และเกิดเครือข่ายของผู้ปกครอง และอาจรวมถึงครูและชุมชน ซึ่งสามารถนำไปสู่ความร่วมมือในระดับที่กว้างขึ้น และส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กได้สอดคล้องกับสภาพชีวิตในความเป็นจริงที่เด็กดำรงอยู่

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง หมายถึง การที่ผู้ปกครองเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาของทางโรงเรียนเพื่อพัฒนาเด็กให้เต็มศักยภาพ โดยการทำงานร่วมกันระหว่างผู้ปกครอง โรงเรียน และชุมชน ผู้ปกครองมีส่วนสำคัญยิ่งในการพัฒนาเด็กร่วมกับครูและทางโรงเรียน เพราะผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเด็กที่บ้านให้ต่อเนื่องจากทางโรงเรียน ทั้งยังเกิดประโยชน์ต่อครู โรงเรียน และผู้ปกครองเองด้วย ซึ่งทางโรงเรียนต้องพยายามชี้ให้ผู้ปกครองเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

3.2 รูปแบบของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

หรรษา นิลวิเชียร (2535, น. 245-250) ได้กล่าวว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของพ่อ แม่มี 2 แบบ คือ

1) โปรแกรมครอบครัวศึกษาที่ยึดบ้านเป็นฐาน หมายถึง โปรแกรมที่ครูเป็นฝ่ายไปหาพ่อแม่ผู้ปกครองที่บ้าน เพื่อช่วยให้พ่อแม่เรียนรู้เรื่องการอบรมเลี้ยงดู และการจัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมพัฒนาการให้แก่เด็กทุกด้าน รวมทั้งการจัดหา จัดทำวัสดุต่างๆ

2) โปรแกรมครอบครัวศึกษาที่ยึดโรงเรียนเป็นฐาน หมายถึง โปรแกรมที่ผู้ปกครองเป็นฝ่ายมาหาครูที่โรงเรียน เพื่อศึกษาหาความรู้ ทักษะ และเจตคติต่อการพัฒนาตนเองให้เป็นพ่อแม่ที่มีประสิทธิภาพในการเลี้ยงดูลูก

อรุณี หรดาล (2536, น. 6) ได้อธิบายรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองไว้ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมที่บ้าน หมายถึง การที่ผู้ปกครองให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาปฐมวัยในการให้ข้อคิดเห็นเสริมประสบการณ์และการเรียนรู้ สร้างลักษณะนิสัยที่ดี รวมทั้งการเตรียมความพร้อมให้กับเด็กขณะอยู่บ้าน ซึ่งผู้ปกครองสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ให้เด็กหัดช่วยเหลือตัวเอง ช่วยให้คำแนะนำเด็กเกี่ยวกับการทำงานที่ครูมอบหมาย การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นต้น

2) การมีส่วนร่วมในสถานศึกษา หมายถึง การที่ผู้ปกครองเข้าไปร่วมกิจกรรม หรือช่วยเหลืองานของสถานศึกษาปฐมวัยที่จัดขึ้น เช่น การเข้าร่วมประชุมผู้ปกครอง การไปทัศนศึกษาร่วมกับสถานศึกษา การร่วมกิจกรรมในวันหยุด เป็นต้น

พัชรี สวนแก้ว (2536, น. 73-75) ได้กล่าวว่าความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ปกครองและครูนั้นจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อทั้งทางบ้านและโรงเรียนมีการติดต่อประสานสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา โดยคำนึงถึงความสำเร็จและพัฒนาการที่พึงประสงค์ของเด็กเป็นสำคัญ หากแต่สภาพความพร้อมของโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนในแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน ดังนั้น กิจกรรมที่จะเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง ผู้ปกครองและครูจึงย่อมแตกต่างกันไป โดยทั้งผู้ปกครองและครูสามารถเลือกกิจกรรมที่จะดำเนินการร่วมกันได้ตามความเหมาะสม

รูปแบบการติดต่อระหว่างผู้ปกครองกับครูควรทำสองทาง คือ จากบ้านถึงโรงเรียน และจากโรงเรียนถึงบ้าน ซึ่งวิธีการที่ครูและผู้ปกครองจะติดต่อกันอาจทำได้โดย

1) การเยี่ยมเยียนโดยไม่ตั้งใจ ซึ่งตอนเช้าเวลาที่ผู้ปกครองมาส่งเด็กและพบครูโดยบังเอิญ อาจทำให้ครูทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กด้วย

2) การที่ครูไปเยี่ยมบ้านเด็กและผู้ปกครอง เพื่อเปิดโอกาสให้ครูทราบสภาพครอบครัว สร้างความคุ้นเคยกับผู้ปกครองและเด็ก

3) การที่ผู้ปกครองมาเยี่ยมโรงเรียน ซึ่งควรทำตอนที่นำเด็กมาฝากใหม่ๆ เพราะเด็กยังไม่คุ้นเคยกับโรงเรียน

4) การจัดให้มีการอภิปรายกลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

5) การเชิญผู้ปกครองเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน

6) การสนทนาทางโทรศัพท์ เพราะการปรึกษาทางโทรศัพท์สามารถขดเขยการเยี่ยมเยียนได้

มอริสัน (Morrison, 2000, pp. 364-365 อ้างถึงใน กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2542, น. 33-34) กล่าวถึงวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองว่า ครูสามารถจัดกิจกรรมที่จะให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมได้น้อย 4 วิธี คือ

1) วิธีให้มีส่วนร่วมในการทำงาน เป็นวิธีที่มุ่งให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน ตามความสามารถของผู้ปกครองเอง เช่น การเป็นผู้ช่วยครู การเป็นที่เลี้ยงเด็ก การหาทุน การร่วมทำงานธุรการ

2) วิธีการให้มีส่วนร่วมโดยเน้นกระบวนการ เป็นการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการศึกษาเป็นผู้ให้แนวคิด เสนอแนะการจัดการศึกษา เช่น การวางแผนหลักสูตร การคัดเลือกตำรา การวางมาตรฐานการทำงาน วิธีการนี้กำลังแพร่หลาย เพราะผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ในการตัดสินใจทางการศึกษา

3) วิธีการมีส่วนร่วมโดยเน้นการพัฒนา เป็นการมีส่วนร่วมที่มุ่งพัฒนาคุณภาพครอบครัวเป็นหลัก ซึ่งเป็นประโยชน์กับผู้ปกครองโดยตรง เพราะผู้ปกครองที่เข้าร่วมจะได้เรียนรู้ และวิธีการปฏิบัติที่เป็นการสร้างเสริมครอบครัว

4) วิธีการมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ คือ การประมวลวิธีการดังกล่าวข้างต้นมาประสานกัน โดยเน้นครอบครัวเป็นศูนย์กลาง ให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจกรรมของโรงเรียน

สรุปได้ว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองมี 2 ส่วนหลักๆ คือ การมีส่วนร่วมที่บ้านในการเตรียมความพร้อมให้กับเด็กทุกๆ ด้าน และการมีส่วนร่วมในสถานศึกษา เช่น การเข้าร่วมประชุม ร่วมกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนการปรึกษา เยี่ยมเยียนซึ่งกันและกัน การมีส่วนร่วมในการทำงาน เสนอแนวคิด และร่วมตัดสินใจทางการศึกษา

3.3 บทบาทและหน้าที่ของผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กปฐมวัย

ผู้ปกครองมีอิทธิพลต่อเด็กด้านการเรียนรู้และพัฒนาการ การที่เด็กไปโรงเรียน เด็กยังคงอยู่ภายใต้บริบทของผู้ปกครอง ครอบครัว และสิ่งแวดล้อมที่บ้าน การดูแลการกระทำและปัญหาต่างๆ ของผู้ปกครอง เด็กมีส่วนร่วมรับรู้ หากผู้ปกครองเข้าใจและใช้วิธีการเลี้ยงดูที่ถูกต้องย่อมเกิดผลดีกับเด็ก (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2542, น. 25)

อารี รังสินันท์ (2524, น. 165-177) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้ปกครองในฐานะของผู้ส่งเสริมพัฒนาการเด็กไว้ดังนี้

1) การเลี้ยงดูเด็กให้เจริญเติบโตในสังคมโดยตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ ได้รับความรัก ความอบอุ่น ไม่ว่าพ่อแม่จะยากจนหรือร่ำรวย ตอบสนองความต้องการพื้นฐานให้เด็กอย่างเพียงพอ

2) การอบรมและให้การศึกษาเบื้องต้น ได้แก่ การอบรมให้เด็กรู้จักระเบียบของสังคม วัฒนธรรม เพื่อให้เด็กสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้ การปลูกฝังคุณลักษณะที่ดี การปลูกฝังมารยาท และเจตคติที่ดีให้กับเด็ก

3) การส่งเสริมความสนใจของลูก เด็กวัยนี้มีความสนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว โดยจัดหาอุปกรณ์ที่ลูกมีความสนใจ เช่น อุปกรณ์ระบายสี หนังสือนิทาน เครื่องเล่นที่เหมาะสม หรือพาไปทัศนศึกษา

4) การส่งเสริมทางสติปัญญา โดยส่งเสริมความคิดและการแก้ปัญหาต่างๆ ส่งเสริมให้เด็กมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความรับผิดชอบ ส่งเสริมให้เด็กมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ส่งเสริมทักษะทางภาษา เพื่อให้เด็กมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ในระดับต่อไป

5) การถ่ายทอดวัฒนธรรมทางสังคม อบรมให้เข้าใจในวัฒนธรรมและประเพณีไทย เพื่อให้เด็กได้รู้จักคุณค่ามรดกวัฒนธรรมไทย

อรุณี หรดาล (2536, น. 55-68) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้ปกครองในฐานะผู้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไว้ดังนี้

1) ผู้ปกครองมีบทบาทในฐานะผู้ร่วมกิจกรรมในสถานศึกษา กิจกรรมที่สำคัญที่ผู้ปกครองควรหาโอกาสเข้าร่วมกับสถานศึกษา ได้แก่ กิจกรรมให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง ผู้ปกครองมีบทบาทของผู้ริเริ่ม แสดงความคิดเห็น และบทบาทสมาชิกกลุ่มที่ดี เป็นผู้ฟังและเป็นผู้ตามที่ดี

2) ผู้ปกครองมีบทบาทในฐานะเสริมสร้างประสบการณ์ให้แก่เด็กทั้งที่บ้านและโรงเรียน ได้แก่ การส่งเสริมให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน สนทนากับเด็กเกี่ยวกับสิ่งที่เด็กได้เรียนรู้จากโรงเรียน กระตุ้นหรือเตือนให้เด็กทำกิจกรรมตามที่ครูได้มอบหมาย รวมทั้งคอยแนะนำช่วยเหลือเมื่อเด็กต้องการ เปิดโอกาสให้เด็กได้ช่วยเหลือตนเอง หรืออาจมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานบ้านที่เด็กสามารถทำได้ การส่งเสริมประสบการณ์ให้เด็กที่โรงเรียน ได้แก่ การเป็นผู้ช่วยครูดูแลเด็กขณะทำกิจกรรม การช่วยวางแผนการสอน ช่วยจัดเตรียมสื่อและอุปกรณ์ และการเป็นวิทยากรพิเศษ เพื่อพูดคุยสนทนาเกี่ยวกับอาชีพที่ตนถนัดเพื่อตอบสนองความสนใจและความอยากรู้อยากเห็นของเด็ก

3) ผู้ปกครองมีบทบาทในฐานะผู้ช่วยเหลือและสนับสนุน ได้แก่ การช่วยเหลือในเรื่องของวัสดุสิ่งของ ทรัพย์สิน แรงงาน รวมทั้งการให้คำแนะนำ และการเป็นที่ปรึกษาให้กับผู้บริหารโรงเรียนในเรื่องต่างๆ ตามความสามารถ ความเหมาะสม และความถนัด เพื่อให้การดำเนินงานของสถานศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

พัชรี สวนแก้ว (2536, น. 56) กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของผู้ปกครองในการมีส่วนร่วม ดังนี้

1) ในฐานะเป็นครูของลูกหลาน โดยปกติพ่อแม่ผู้ปกครองคือครูคนแรกของลูก ด้วยการเริ่มจากการอบรมเลี้ยงดูและการเป็นตัวแทนการปลูกฝังค่านิยมและเจตคติต่างๆ การอบรมสั่งสอนนี้เริ่มตั้งแต่เด็กยังไม่เข้าโรงเรียน จนกระทั่งเข้าไปในโรงเรียน มีความก้าวหน้าทางการศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างมาก ผู้ปกครองสามารถที่จะเลือกใช้ความรู้ต่างๆ มาจัดสอนให้กับเด็ก เพื่อที่จะให้เด็กมีความพร้อมที่จะก้าวไปสู่การเรียนอย่างมีระบบต่อไป

2) ในฐานะผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ผู้ปกครองบางคนมีความรู้ความสามารถพิเศษเฉพาะด้าน เช่น สถาปนิก นักธุรกิจ วิศวกร ฯลฯ ซึ่งทางโรงเรียนอาจจะเชิญมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ครูและนักเรียนในโรงเรียน รวมทั้งผู้ปกครองคนอื่น นอกจากจะเป็นการเพิ่มพูนความรู้แก่เด็กโดยตรงแล้ว ยังเป็นการเผยแพร่ความรู้ และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ปกครองและครู และระหว่างผู้ปกครองด้วยกัน

3) ในฐานะอาสาสมัครของโรงเรียน ซึ่งอาจเป็นผู้ปกครองที่ไม่ได้ทำงาน ทางโรงเรียนขอความร่วมมือให้มาช่วยกิจกรรมพิเศษต่างๆ ของโรงเรียน

4) ในฐานะผู้กำหนดวัตถุประสงค์ ในบางครั้งผู้ปกครองจะเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์ต่างๆ ของโรงเรียน การดำเนินงานโดยเฉพาะโรงเรียนในชุมชนนั้นจะมีการบริหารงาน โดยเฉพาะโรงเรียนมีคณะกรรมการ ซึ่งประกอบไปด้วยบุคลากรในโรงเรียน ผู้นำท้องถิ่น และตัวแทนของผู้ปกครอง ซึ่งคณะกรรมการเหล่านี้จะเป็นผู้ร่วมกำหนดวัตถุประสงค์ทางการศึกษาอันจะส่งผลต่อเด็กโดยตรง

วราภรณ์ รักรวิชัย (2533, น. 15-16) กล่าวว่า หน้าที่ของผู้ปกครองที่ดีนั้น นอกจากจะให้การอบรมเลี้ยงดูแล้ว ต้องให้ทั้งความรัก ความเอาใจใส่ จัดประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมที่จะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้และพัฒนาทุกๆ ด้าน เพื่อเด็กจะได้เติบโต และสามารถเผชิญความเปลี่ยนแปลงของสังคม สามารถจะแก้ปัญหาต่างๆ และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ซึ่งบทบาทของผู้ปกครองมีดังนี้

- 1) ให้การอบรมเลี้ยงดู และปัจจัย 4
- 2) ให้การศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 3) ฝึกอบรมเด็กให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้
- 4) ถ่ายทอดวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี บทบาทหน้าที่ในครอบครัวให้แก่เด็ก
- 5) ช่วยแก้ไขปัญหาและอบรมสร้างวินัยอันดีให้แก่เด็ก
- 6) จัดประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม เพื่อช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้และพัฒนาทุกๆ ด้าน
- 7) เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็ก
- 8) เสริมสร้างบุคลิกภาพและการสร้างสรรค์
- 9) ปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เด็ก

สรุปได้ว่า ผู้ปกครองจะต้องรู้บทบาทและหน้าที่ของตน ทั้งในฐานะผู้อบรมเลี้ยงดูเด็ก ให้การศึกษา และส่งเสริมพัฒนาการ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมกับสถานศึกษาในลักษณะต่างๆ ที่เหมาะสมกับบริบทของตน เพื่อการพัฒนาเด็กอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยในประเทศ

ประไพ แสงดา (2544, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงขั้นความสามารถด้านการเขียนที่มีระยะเวลาแตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กอนุบาลปีที่ 1 อายุ 4 – 5 ปี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2543 โรงเรียนพระนครศรีอยุธยา จำนวน 15 คน ซึ่งได้รับการจัดกิจกรรมเสริมการเล่านิทานไม่จบเรื่อง ผลการศึกษาพบว่า ความสามารถด้านการเขียนของเด็กปฐมวัยในแต่ละช่วงระยะเวลาของการจัดกิจกรรมเสริมการเล่านิทานไม่จบเรื่อง มีการเปลี่ยนแปลงขั้นความสามารถด้านการเขียนสูงขึ้นตลอดระยะเวลาตั้งแต่สัปดาห์ที่ 1 ถึง สัปดาห์ที่ 8

ใจทิพย์ แก้วมงคล (2548, บทคัดย่อ) ศึกษาผลการใช้กิจกรรมเสริมประสบการณ์ต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยซึ่งเป็นนักเรียนในระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนบ้านท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2547 จำนวน 21 คนโดยใช้กิจกรรมเสริมประสบการณ์ 7 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมเล่านิทาน กิจกรรมการร้องเพลง กิจกรรมทนายปัญหา กิจกรรมวาดภาพจากจินตนาการ กิจกรรมสร้างสรรค์จากบทร้อยกรอง กิจกรรมแต่งนิทานร่วมกัน และกิจกรรมการเล่าเรื่องจากภาพ ในช่วงเวลา 7 สัปดาห์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ RUBRICS ประเมินความคิดสร้างสรรค์จากการเล่าเรื่องและจากผลงานศิลปะซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นสำหรับวัดความคิดสร้างสรรค์ 3 ด้าน คือ การคิดคล่อง การคิดริเริ่ม และการคิดรายละเอียด พบว่า หลังจากเด็กเข้าร่วมกิจกรรมเสริมประสบการณ์ เด็กมีคะแนนความคิดสร้างสรรค์ในแต่ละด้านและรวมทุกด้านอยู่ในระดับดีทั้งจากเรื่องเล่าและจากผลงานศิลปะ และเมื่อเปรียบเทียบกับคะแนนแต่ละด้านพบว่า เด็กมีคะแนนด้านการคิดคล่องสูงกว่าการคิดริเริ่มและการคิดรายละเอียด

วลีญา ปรีชากุล (2550, บทคัดย่อ) ศึกษาการใช้กิจกรรมศิลปะวาดภาพเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 - 2 ที่เรียนแบบรวมชั้น ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 โรงเรียนบ้านปาง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 53 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่กิจกรรมศิลปะ

วาดภาพจำนวน 18 กิจกรรมๆ ละ 20 นาที และแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยรูปภาพแบบ ก. ของทอร์แรนซ์ ซึ่งกิจกรรมศิลปะวาดภาพทั้ง 18 กิจกรรมประกอบด้วย กิจกรรมด้านความคิดริเริ่ม ได้แก่ การวาดภาพตามความพอใจ การวาดภาพจากประสบการณ์ การวาดภาพจากการฟังนิทาน การวาดภาพจากเสียงเพลง การวาดภาพจากบทบาทสมมติ การวาดภาพแบบพื้นสีที่หลังนิ้วมือ และก้านสำลีแต้มสี กิจกรรมด้านความคิดคล่องแคล่ว ได้แก่ ดวงอาทิตย์ ไข่ละเธอ ลากจุดเป็นรูป วงกลมอิสระ ลากเส้นเป็นรูปแบบ และเส้นคู่ขนาน และกิจกรรมด้านความคิดละเอียดลออ ได้แก่ การวาดภาพจากสิ่งเร้าที่กำหนด บ้านหนูน้อยอยู่ข้าง บ้านน้อยน้อยอยู่ ไบไม้จินตนาการ ต่อจุดเป็นภาพ และการวาดภาพให้สมบูรณ์ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า เด็กมีคะแนนความคิดสร้างสรรค์ทั้งโดยรวมและรายด้านเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นันทชพร จิรจรชัย (2551, น. 52-54) ทำการศึกษาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการวาดภาพประกอบเสียงเพลงไทยเดิมกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 อายุ 4 ปี โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายประถม) มหาวิทยาลัยรามคำแหง เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ จำนวน 15 คน (ที่มีคะแนนต่ำ 15 คนอันดับสุดท้าย) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดกิจกรรมการวาดภาพประกอบเสียงเพลงไทยเดิม และแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์จากผลการวาดภาพของ เจลเลน และ เออร์บัน (jellen & upban) เป็นเวลา 8 สัปดาห์ๆ ละ 3 วันๆ ละ 30 นาที พบว่า เด็กมีคะแนนความคิดสร้างสรรค์ทั้งภาพรวมและรายด้านหลังได้รับกิจกรรมสูงกว่าก่อนได้รับกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ลิว (Liu, 2004) ศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับนักเรียนที่มีความคิดสร้างสรรค์ของครูฮ่องกงโดยมีการเปรียบเทียบระหว่างครูโรงเรียนอนุบาลและครูโรงเรียนประถม ดังนี้ วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นครั้งนี้เพื่อตรวจสอบและเปรียบเทียบความชื่นชอบของครูที่มีต่อนักเรียนที่มีความคิดสร้างสรรค์และการให้คุณค่ากับลักษณะของความคิดสร้างสรรค์ของครู กลุ่มตัวอย่างเป็นครูทั้งหมด 20 ชั้นที่ถูกคัดเลือกจากโรงเรียนประถม 2 แห่งและโรงเรียนอนุบาล 1 แห่งในฮ่องกง โดยครูจะเสนอชื่อนักเรียนที่ชอบมากที่สุด 3 คนและชอบน้อยที่สุด 3 คน พร้อมกับบรรยายลักษณะของนักเรียนที่เลือกในแบบสอบถาม คัดเลือกนักเรียนได้ 107 คนเพื่อให้ทำแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์จากผลการวาดภาพของเจลเลน และ เออร์บัน (jellen & upban) ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนไม่ส่งผลต่อความรู้สึกชื่นชอบของครู นอกจากนี้ ครูยังชอบที่จะให้เหตุผลว่านักเรียนที่ตนชื่นชอบมากที่สุดมีลักษณะที่แสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตามมีลักษณะบุคลิกภาพเพียงเล็กน้อยที่เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ เช่น ชัดชิ่ง ไม่เชื่อฟัง และความหยิ่งยโส โดยครูจะบอกว่าเป็นลักษณะของนักเรียนที่ตนเองชอบน้อยที่สุด ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ไม่สอดคล้องกับลัทธิขงจื้อและวัฒนธรรมของจีนและเป็นลักษณะไม่เป็นที่ชื่นชอบในชั้นเรียน พบว่ามีความแตกต่างบางอย่างระหว่างครูโรงเรียนอนุบาลและครูโรงเรียนประถมที่เกี่ยวกับการให้คุณค่าในคุณลักษณะของนักเรียน และพบว่าคะแนนค่าเฉลี่ยของเพศชายจากแบบทดสอบสูงกว่าเพศหญิงอย่างมีนัยสำคัญ และในการอภิปรายผลชี้ให้เห็นว่าความรู้สึกของครูโดยสิ่งที่ทำให้ครูชอบนักเรียนมากที่สุด คือ ความคิดสร้างสรรค์และชอบนักเรียนที่สอบถามคำถาม - ตอบตลอดเวลา แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นนักเรียนที่คล้อยตามและเชื่อฟังด้วย

เยห์ (Yeh, 2008, Second Quarter) ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบระบบนิเวศน์วิทยาของพัฒนาการสร้างสรรค์โดยการสำรวจว่า อายุการใช้วิธีการควบคุมอารมณ์ ภาวะจิตใจและการแสดงละครสร้างสรรค์จะมีผลต่อพัฒนาการสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยหรือไม่ โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กปฐมวัยอายุ 4 – 6 ปีจำนวน 116 คน การศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งเด็กตามวิธีการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัยและพัฒนาแบบทดสอบสร้างสรรค์ซึ่งประกอบด้วยเครื่องมือวัดที่มีประโยชน์ในการชี้วัดได้ว่า ยังคงมีความสร้างสรรค์อยู่หรือไม่ และผลการวิจัยพบว่า (1) เด็กอายุ 4 และ 5 ปีประสบความสำเร็จในการสร้างสรรค์มากกว่าเด็กอายุ 6 ปี (2) วิธีการควบคุมอารมณ์และภาวะจิตใจที่ดีจะส่งผลดีต่อการสร้างสรรค์ที่ดีของเด็ก (3) ละครสร้างสรรค์ช่วยให้เด็กเกิดการสร้างสรรค์ที่ดี และ (4) กลุ่มอายุ วิธีการควบคุมอารมณ์ ภาวะจิตใจ และละครสร้างสรรค์ สามารถพยากรณ์การสร้างสรรค์ของเด็กได้

เวลล์ฮูเซน (Wellhousen, 2001) ศึกษาการเล่าเรื่องของเด็กปฐมวัยที่ได้รับกิจกรรมที่แตกต่างกัน 3 อย่าง ได้แก่ กิจกรรมการเล่าเรื่องที่คิดขึ้นเองโดยไม่มีสื่อกิจกรรมการเล่าเรื่องจากรูปภาพ 1 ภาพ และกิจกรรมการวาดรูปภาพ 1 ภาพพร้อมกับเล่าเรื่องจากภาพนั้น ผลการทดลองพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับกิจกรรมการเล่าเรื่องที่คิดขึ้นเองโดยไม่มีสื่อมีความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) มากกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับกิจกรรมการเล่าเรื่องจากรูปภาพ 1 ภาพ และกิจกรรมการวาดรูปภาพ 1 ภาพพร้อมกับเล่าเรื่องจากภาพ

โค และ คิม (Cho & Kim, 1999) ศึกษาการปรับปรุงการสร้างสรรค์ของเด็กด้วยหนังสือภาพเกาหลี่ โดยการสังเกตโรงเรียนอนุบาลของเกาหลี่ถึงเป้าหมายในการส่งเสริมการสร้างสรรค์ของเด็ก นิยามของการสร้างสรรค์คือ ความสามารถพิเศษในการแก้ปัญหา ซึ่งประกอบด้วยความอยากรู้อยากเห็น ความยืดหยุ่น ความไวต่อปัญหา ความสามารถในการให้คำนิยามใหม่ ความรู้สึกต่อตนเอง ความคิดริเริ่ม และการเข้าใจอย่างถ่องแท้ กิลฟอร์ดและคณะ เชื่อว่าการสร้างสรรค์รวมถึงความคิดอ่อนกนัย ปริมาณความคิดที่หลากหลาย ความยืดหยุ่น ความคิดที่ไม่ซ้ำแบบใคร และความละเอียด ประณีต ในปี ค.ศ. 1930 การสร้างสรรค์ถูกมองว่าเป็นความสามารถพิเศษของพรสวรรค์ ซึ่งทอร์แรนซ์ (1984) และ กิลฟอร์ด (1984) ต่างก็ไม่เห็นด้วยกับความคิดนี้และแย้งว่าความสามารถพิเศษนี้มีซ่อนเร้นอยู่ในทุกคน และมีหลายวิธีที่สามารถสำรวจค้นหาหาความสามารถสร้างสรรค์ที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวของเด็กได้จาก การสังเกตจากการเล่น การใช้ภาษา การแสดงออกในการเรียนรู้ศิลปะ ดนตรี การเคลื่อนไหว กิจกรรมเข้าจังหวะ และการแสดงละคร นอกจากนี้ หนังสือภาพที่ไม่มีคำบรรยายสามารถช่วยกระตุ้นและส่งเสริมความสามารถในการสร้างสรรค์ได้ (Lee, 1998) และรวมถึงวรรณกรรมด้วย

กรอบแนวคิดการวิจัย

กิจกรรมการเล่านิทานประกอบการวาดภาพ

- ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย
- ความพึงพอใจของผู้ปกครอง